

Izvorni znanstveni članak
UDK 726.54(497.5 Lovran):264-933

Mateja Jerman*

Prilog poznavanju liturgijskih predmeta od plemenitih metala župne crkve Svetog Jurja u Lovranu¹

Srednjovjekovna župna crkva Svetog Jurja u Lovranu bila je više puta dograđivana i preuređivana u razdoblju od 17. do 19. stoljeća. Usljed tih preinaka podizani su i novi oltari opremljeni slikama, a za njih su se nabavljali brojni liturgijski predmeti. Među desetak sačuvanih djela nastalih između 16. i 20. stoljeća ističu se dosad neobjavljeni – pokaznica i kalež. Pokaznica pripada uobičajenom kasnogotičkom tipu, gdje pravokutnu staklenu komoru natkriva bogata arhitektonska dekoracija. Ovo je djelo izrađeno u 16., no u znatnoj je mjeri obnovljeno u 19. stoljeću. Neobjavljeni neostilski kalež iz 19. stoljeća na bazi ima tri sjedeće figure starozavjetnih ličnosti, što ga povezuje sa sličnim predmetima iz Dubrovnika i Drvenika.

Gljučne riječi: zlatarstvo, liturgijski predmeti, pokaznica, kalež, rani novi vijek, 19. stoljeće, Lovran

Župna crkva Svetog Jurja u Lovranu izgrađena je u vrijeme gotike kao skroman jednobrodni sakralni objekt.² Prva je pregradnja uključivala postavljanje križno-rebrastog svoda te oblikovanje novog pročelja u 15. stoljeću. Kapela posvećena Gospi od Ružarija pridodana je sa sjeverne strane tijekom 17. stoljeća, a oko 1700. godine crkvena

* Mateja Jerman, prof., zaposlena je na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka. Elektronička pošta: mateja.jerman.ri@gmail.com.

¹ Ovaj je rad pisana verzija izlaganja sa znanstvenog skupa *Lovran u riječi, riječ u Lovranu*, održana 20. travnja 2013. godine. Ovom prigodom želim zahvaliti župniku Matiji Rašpici na ljubaznosti i susretljivosti tijekom istraživanja.

² Povjesničari umjetnosti u vezi s nastankom župne crkve Svetog Jurja u Lovranu imaju dvije različite teorije. Andrija Mohorovičić priklanjao se mišljenju da je prvotna građevina nastala u vrijeme romanike, a isto mišljenje dijeli i Vesna Munić. Branko Fučić te u novije vrijeme Marijan Bradanović upozoravaju na nedovoljna arheološka istraživanja te se priklanjaju teoriji o gotičkoj izgradnji crkve u 14. stoljeću. Usp. Fučić, Branko, *Istarske freske*, Zora, Zagreb, 1963., kat 21 (bez paginacije); Mohorovičić, Andrija, „Stari gradovi kulturnopovijesni fenomen liburnijske obale“, *Liburnijske teme*, knj. 1, 1974., str. 85; Bauer Munić, Vesna, *Sakralna arhitektura istočnoistarskih komuna od XII. do XVIII. stoljeća*, Alfa, Zagreb, 2005., str. 120; Bradanović, Marijan, „Graditeljstvo Lovrana u kasnom srednjem i ranijem novom vijeku“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 221.

unutrašnjost zaokružena je izgradnjom pjevališta i još jedne sjeverne kapele. Spajanjem dviju prigradenih kapela nastao je bočni brod župne crkve Svetog Jurja. Istovremeno je barokizirano pročelje, a tijekom 19. stoljeća nadograđena je sakristija između sjeverne kapele i svetišta.³ Arhitektonske preinake sakralnog objekta slijedile su i promjene u unutrašnjem uređenju crkve. U bočni brod tijekom 17. i 18. stoljeća postavljena su tri drvena oltara. Najstariji oltar, posvećen Gospi Snježnoj, koji je stajao u istoimenoj kapeli izrađen je prije 1658. godine. Njegova je izvorna pala zamijenjena slikom Francesca Potenze iz 1819. godine s prikazom svetog Antuna Padovanskog.⁴ Oltar Gospe Karmelske na začelnom zidu bočnoga broda u nekadašnjoj kapeli Gospe od Ružarija nastao je u prvoj polovici 18. stoljeća, a u drugu se polovicu 18. stoljeća može datirati oltar Svetog Križa, koji se nalazi na sjevernom zidu na početku bočnog broda.⁵ Glavni oltar te pripadajući bočni oltari uz trijumfalni luk u glavnom brodu izrađeni su od mramora u nepoznatoj klesarskoj radionici djelatnoj tijekom posljednje četvrtine 18. stoljeća.⁶

Tijekom proširivanja lovranske župne crkve i postavljanja novih oltara prostor je oplemenjen novim liturgijskim predmetima, poput oltarnih i visećih svijećnjaka. Njih su, kao i predmete potrebne za obavljanje euharistije ili dijeljenje sakramenata, naručivali župnici ili vjernici. Dolaskom u novu župu svećenici su ponekad sa sobom donosili i liturgijski pribor, a nerijetko je biskup pri vizitaciji župe upućivao na zamjenu dotrajalih predmeta ili nabavu novih. Tako je 12. studenog 1658. godine, prilikom posjete zbrojnoj crkvi Svetog Jurja,⁷ Francesco Bartiroma, generalni vikar pulskog biskupa Alvisea

³ Detaljnije o pregradnjama župne crkve Svetog Jurja u Lovranu v. u: Jerman, Mateja, „O drvenoj i mramornoj opremi župne crkve Sv. Jurja u Lovranu“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 141–162.

⁴ Oltar Gospe Snježne spominje se u pastoralnoj vizitaciji Francesca Bartirome, generalnog vikara pulskog biskupa Alvisea Marcella (1653.–1661.), koji je 12. studenog 1658. godine posjetio župnu crkvu Svetog Jurja. Važno je istaknuti signiranu, ali nepoznatu sliku Francesca Potenze iz 1818., koja uz majstorova djela u Velom Lošinj, Splitu i Dobroti u Boki Kotorskoj upotpunjuje slikarov poznati opus. Više o oltaru i slici v. u: isto, str. 144–148.

⁵ Oltari su datirani prema stilskim karakteristikama i komparativnim materijalima. Isto, str. 149–153.

⁶ Isto, str. 156–159.

⁷ Poznato je da je Lovran bio dijelom Pulske biskupije od njezina osnivanja u 6. stoljeću. Oporuka župnika Radena iz 15. stoljeća upućuje na to da je Lovran bio i zborni kaptol. Dok se katedralni kaptol nalazi u sjedištu biskupije, zborni ili kolegijalni kaptol nalazi se u nekom drugom mjestu u biskupiji (*capitulum collegiale, capitulum collegiatum*) te okuplja svećenike nekog područja. Postojanje zborne crkve u Lovranu ukazuje i na postojanje manjih sakralnih objekata u kojima se okupljala značajna vjerska zajednica. Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskoga*, Katedra Čakavskoga sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002., str. 15–16; „Kaptol“, natuknica u: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 3, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1967., str. 399; Bartolić, Marijan – Grah,

Marcella (1653.–1661.), napomenuo da se „odredi mali ciborij za čuvanje presvetog sakramenta, kad se drugi nosi bolesnima.“⁸ Nadalje je naložio da se „[...] kupi mjedeno škropilo za vodu kojom se škrepe djeca koja se krste.“⁹ Osim naputaka župniku i vjernicima, vizitator je zapisao i zatečeno stanje crkvene unutrašnjosti, pa tako donosi podatak da su na glavnom oltaru, posvećenu svetom Jurju Mučeniku, „[...] srebrni križ, anđeli adoranti i mjedeni svijećnjaci.“¹⁰ Nakon pregleda sakristije odredio je da se nabave „[...] dvije svjetiljke za nošenje svetog sakramenta bolesnima.“¹¹ Nakon crkve Svetog Jurja Francesco Bartiroma posjetio je i desetak sakralnih objekata unutar i izvan zidina Lovrana.¹² Prilikom obilaska uputio je svoje prijedloge i naputke za popravke i uređenja crkvenih prostora, no samo je u crkvi Svetog Sebastijana naredio nabavu mjedenog svijećnjaka.¹³ Kako je svaka crkva morala biti opremljena neophodnim liturgijskim priborom, njihove su riznice vjerojatno imale zamjetnu količinu bogoslužne srebrnine. Nažalost, tijekom stoljeća, uslijed desakralizacije objekata i povijesnih mijena, ali i krađa, Župa svetog Jurja izgubila je veći dio svojih liturgijskih predmeta.

U fototeci Konzervatorskog odjela u Rijeci čuvaju se fotografije župne crkve Svetog Jurja koje je 1953. godine snimio Valter Kocijančić. Riječ je o nekoliko fotografija na kojima se vidi izgled svetišta crkve s glavnim te bočnim oltarima.¹⁴ Tu su brojni oltarni svijećnjaci, tri viseća svijećnjaka u svetištu i jedan ispred lijevog bočnog oltara. Na držak je u svetištu postavljen i jedan ophodni križ, koji je na istome mjestu 1955. godine dokumentirao i Valentin Šerak.¹⁵ Njegove fotografije još uvijek prikazuju tri viseća svijećnjaka u svetištu, koji se prema načinu

Ivan, *Crkva u Istri*, IKD Josip Turčinović, Pazin – Poreč, 1999., str. 21–24.

⁸ Kudiš Burić, Nina – Labus, Nenad (prir.), *Dalle parti arciducali e sotto San Marco: Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659/U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom: Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Riječka nadbiskupija – Porečko-pulska biskupija – Adamić, Rijeka, 2003., str. 86.

⁹ Isto, str. 76.

¹⁰ Na i. mj.

¹¹ Isto, str. 77.

¹² Riječ je o crkvi Svete Marije, koja se nalazila pokraj zborne crkve, potom crkvi Svetog Matije Apostola i Svetog Ivana Krstitelja unutar zidina naselja te crkvama posvećenima svetom Sebastijanu, svetom Trojstvu, svetom Antunu, svetoj Mariji Magdaleni, svetom Nikoli i svetom Križu, koje su se nalazile izvan zidina. Danas su sačuvane samo dvije crkve, one posvećene svetom Ivanu Krstitelju i svetom Trojstvu. Usp. isto, str. 78–81.

¹³ Isto, str. 79.

¹⁴ Fotografija lokacije Lovran od broja 5990 Lovran 91 I2323 do broja 5992 Lovran 93 I2325 te broj 6023 Lovran 124 II1668, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci.

¹⁵ Riječ je o fotografijama lokacije Lovran: 6033 Lovran 134 I2334, 6042 Lovran 164 I2342, 6063 Lovran 165 I2343, 6064 Lovran II1698, 6065 Lovran 167 II1699, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci.

oblikovanja mogu datirati u 18. stoljeće, odnosno u prvu polovicu 19. stoljeća. Već 1957. godine, na fotografiji svetišta koju je snimio Josip Vranić, uočava se samo jedan viseći svijećnjak, onaj iz 18. stoljeća, dok se na fotografijama bočnih oltara vide oltarni i viseći svijećnjaci izrađeni najvjerojatnije krajem 19. ili tijekom prve polovice 20. stoljeća.¹⁶ Dragocjen izvor za proučavanje liturgijskih predmeta lovranske župe fotografije su Vinka Malinarića, koji je tijekom 1970. i 1971. godine u crkvenoj riznici snimio dvadeset i pet liturgijskih predmeta.¹⁷ Viseći svijećnjak iz 18. stoljeća tada nije dokumentiran, dok su od preostalih visećih svijećnjaka snimljeni samo oni iz 19., odnosno iz prve polovice 20. stoljeća.¹⁸ Sveukupno je fotografirano 7 kaleža, 8 oltarnih i visećih svijećnjaka, 3 pokaznice, 2 ophodna križa, 2 relikvijara, jedan ciborij, kadionica i lađica te jedno oltarno raspelo. Prema sačuvanim fotografijama, zbirka liturgijske srebrnine prilično je skromna za nekadašnji zborni kaptol, no opet daleko bogatija od količine liturgijskih predmeta koji se danas nalaze u Župi svetog Jurja u Lovranu.

Kako je crkveni prostor, posebno svetište, preuređivan tijekom druge polovice 20. stoljeća,¹⁹ liturgijski predmeti što su se nalazili u tom prostoru uklonjeni su. Lovranska crkvena riznica danas broji svega desetak predmeta koji se mogu datirati od kraja 16. do 20. stoljeća. Većina ih je izrađena u mletačkim zlatarskim radionicama, dok je dio predmeta nastao u obrtničkim radionicama 19. i 20. stoljeća na području Kranjske i Štajerske. Umjetničkom vrijednošću izdvaja se tek jedna kasnogotička pokaznica izrađena na samom kraju 16. stoljeća i neostilski kalež nastao u 19. stoljeću na području središnje Italije.

Pokaznica ima osmerolisno podnožje s ažurom rubom ukrašenim gotičkim četverolistima, koje je podijeljeno na osam većih i manjih polja.²⁰ Njihove površine dekorirane su naizmjenice kompozicijama geometrijskih oblika te stiliziranih vitica i florealnih motiva (*Slika 1*). Na podnožje se nastavlja držak s prstenastim me-

¹⁶ Fotografija lokacije Lovran: 1311 Lovran 267 II4352, 13614 Lovran 270 II4355, 13615 Lovran 271 II4356, 13616 Lovran 272 II4357, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci.

¹⁷ Fotografije lokacije Lovran: od broja 40154 Lovran 488 II18186 do broja 40170 Lovran 504 II18202, od broja 40172 Lovran 506 II18204 do broja 40174 Lovran 508 II18206, od broja 41483 Lovran 518 II19332 do broja 41488 Lovran 523 II19337 te fotografija broj 41491 Lovran 526 II19340, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci.

¹⁸ Riječ je o fotografijama broj 41483 Lovran 518 II19332 i 41491 Lovran 526 II19340, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Rijeci.

¹⁹ U crkvi su se u nekoliko navrata restaurirale gotičke freske, uslijed čega je izmijenjen izvorni izgled svetišta, odnosno glavnog kao i bočnih oltara te liturgijska oprema prezbiterija.

²⁰ Riječ je o pozlaćenju srebrnoj pokaznici visine 64 cm, širine 18,5 cm te promjera podnožja 21,4 cm.

đučlanom perforiran četverolistima te jednostavni nodus prizmatičnog oblika. Staklena pravokutna komora počiva na obrnutom stošcu i poligonalnoj bazi, a flankiraju je dva kontrafora s gotičkim fijalama. Nad komorom ispod gotičkog baldahina s kontraforima i fijalama smještena je pozlaćena skulptura svetog Jurja na konju. Na vrhu baldahina postavljena je kugla s raspelom (Slika 2).

Nažalost, pokaznica je u znatnoj mjeri obnovljena u 19. stoljeću, točnije 1823. godine, kada ju je dao popraviti župnik Gianantonio Fracassa. Taj se podatak može pročitati na natpisu ugraviranu na unutrašnjoj strani baze: 1823 FATTO RIPARARE DAL PAROCCO GIAN ANT. FRACASSA. Međutim mnogo je važniji latinski natpis, koji govori o naručiteljima i vremenu nastanka pokaznice, ispisan također na unutrašnjoj strani baze. On glasi: 1596 P ANTONIO MAVRIG PIOVANO D LOVRANA ET P GIOANE VRBANIG CANONICO D LOVRANA PRINCIPALI.²¹ Pokaznica se stoga može datirati u 1596. godinu, kada je župnik bio Anton Maurić, a jedan od kanonika Ivan Orbančić. Podatak da su u to vrijeme navedeni svećenici obnašali dužnosti župnika i kanonika donosi i *Quaderna capituli Lovranensis*, koja ih spominje u nekoliko navrata. U zapisu iz 1601. godine obojica se spominju kao potpisnici jednog ugovora: „Ja Matej Dižić notar buduć prošen pisah ovo. Ja pop Anton Maurić plovao toga kapitula pri tom bih i potverdih kako zgora. Ja pop Ivan Belić pri tom bih. Ja pop Mrav pri tom bih kako zgora. Ja pop Ivan Orbančić tverdim kako zgora.”²² Anton Maurić se u zapisima iz razdoblja od 1580. do 1604. godine javlja i kao pisac, dok se kao župnik spominje od 1597. do 1624. godine.²³ Natpis na pokaznici međutim donosi vrijedan podatak o obnašanju funkcije župnika i godinu dana ranije, odnosno i tijekom 1596. godine. Kanonik Ivan Orbančić javlja se u *Quaderni capituli Lovranensis* kao svećenik od 1597. do 1623. godine, stoga spomenuti natpis potvrđuje i njega kao svećenika i 1596. godine.²⁴

Iako izrađena krajem 16. stoljeća u nekoj od kontinentalnih zlatarskih radionica, dosad neobjavljena lovranska pokaznica kasno-

²¹ Natpis je još 1897. godine uočio i Domenico Venturini prilikom posjeta crkvi Svetog Jurja u Lovranu. Osim što donosi nekoliko latinskih natpisa o povijesti pregradnje župne crkve, iskazuje i zahvalnost župniku Giovanniju Dragovini, koji ga je ugostio u župnom uredu. Ondje se divio jednoj gotičkoj pokaznici od pozlaćenog srebra iz 16. stoljeća. Dodaje da ju je 1596. godine izradio nepoznati majstor novcem Antonia Mauriga (Antona Maurića) i Giovannija Urbanige (Ivana Orbančića), župnika i kanonika Lovrana, te da ju je 1823. godine dao popraviti tadašnji župnik Gianantonio Fracassa. On je latinskom natpisu o narudžbi pridodao i zapis o popravku na talijanskom jeziku. Venturini, Domenico, *Sulla riviera liburnica (impressioni e note)*, Stabilimento tipografico A. Chiuzzelin & Co., Fiume, 1897., str. 45.

²² Viškanić, Damir, nav. dj., str. 103.

²³ Isto, str. 317.

²⁴ Na i. mj.

gotički je rad koji pripada tipu arhitektonskih pokaznica – *ostensorio architetonico*²⁵, koje su se u takvu obliku izrađivale tijekom 15. i cijelog 16. stoljeća na području nekadašnjeg Habsburškog Carstva.²⁶ Njezina se provenijencija ne može precizno odrediti jer nema žigove, a k tome je u 19. stoljeću temeljito popravljena. U crkvi u mjestu Düren u njemačkoj pokrajini Sjevernoj Rajni i Vestfaliji dokumentirana je strukturalno vrlo slična, no skulpturalno bogatija pokaznica, koja pod baldahinom ima smještenu figuru Bogorodice s Djetetom²⁷ (*Slika 3*). Dürenska pokaznica, izrađena krajem 15. ili početkom 16. stoljeća, pokraj kontrafora s obiju strana valjkaste staklene komore, koja nije sačuvana, ima smještene figure dvaju svetaca. Za razliku od lovranske pokaznice, koja nije sačuvala izvorni nodus, nodus dürenske u obliku je spljoštene kugle ukrašene motivom ribljeg mjehura. Istoj tipologiji, bogatije arhitektonske nadogradnje, pripadaju i pokaznice iz Kastla i Grosswenkheima u Bavarskoj koje se također datiraju u kraj 15. ili početak 16. stoljeća²⁸ (*Slika 4 i 5*). Obje u svom gornjem dijelu imaju lik Bogorodice s Djetetom te figure svetaca koji flankiraju središnju staklenu komoru. Nekoliko primjera kasnogotičkih pokaznica nastalih krajem 15. stoljeća nalazi se i u crkvenim riznicama na području Vinodola i Rijeke.²⁹ Riječ je o pokaznici iz sakralne zbirke izložene u crkvi Svete Trojice u Novom Vinodolskom, potom onoj u župnoj crkvi Svetog Jurja na Hreljinu (*Slika 6*) te pokaznici što se nekada nalazila u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci³⁰. Kao kvalitetan rad nepoznatog majstora, posebno se ističe hreljinska pokaznica, kojoj je prilikom popravka u 19. stoljeću pridodano nekoliko dekorativnih elemenata. Na bočne kontrafore tom su prilikom postavljene florealne vitice i dva srebrna anđela s kadionicama. Međutim sačuvane su izvorne figure grupe Navještenja uz staklenu komoru kao i lijevana skulptura

²⁵ Montevecchi, Benedetta, „Ostensorio architetonico“, u: Montevecchi, Benedetta – Vasco Rocca, Sandra (ur.), *Suppelletile ecclesiastica*, Ministero per i Beni Culturali e Ambientali, Istituto Centrale per il Catalogo e la Documentazione, Firenze, 1988., str. 118–119.

²⁶ Braun, Joseph, *Das Christliche Altargerat*, Max Hueber, München, 1932., str. 362.

²⁷ Isto, tablica 68, fotografija 254.

²⁸ Isto, tablica 70, fotografija 262. i 265.

²⁹ Jerman, Mateja, „Liturgijski predmeti od plemenitih metala na području Vinodola“, u: Kudiš, Nina (ur.), *Criquenica 1412. Život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica, 2012., str. 120–122.

³⁰ Pokaznica iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci danas se čuva u Palazzo Venezia u Rimu, kamo je odnesena tijekom Drugog svjetskog rata i, nažalost, nije nikad vraćena. Pokaznicu je 1489. godine naručila Barbara Frankopan, što se saznaje iz natpisa na njezinu podnožju. Više o pokaznici v. u: Gigante, Riccardo, „Di alcuni antichi capi di oreficeria conservati a Fiume e nei dintorni“, *Buletino delle deputazione Fiumana di storia patria*, sv. 1, 1910., str. 128–139; Spiazzi, Anna Maria – Poletto, Valeria, „Note a margine all’oreficeria in area adriatica in eta gotica e rinascimentale“, u: Castellani, Francesca (ur.), *Histria: opere d’arte restaurate. Da Paolo Veneziano a Tiepolo*, Electa, Milano, 2005., str. 55–68.

svetog Jurja smještena pod šesterostrani baldahin na vrhu pokaznice. Hreljinska figura svetog Jurja s kraja 15. stoljeća prikazuje sveca kao viteza u kasnogotičkom oklopu s mačem kako ubija zmaja podno svojih nogu. Za razliku od hreljinske figurice, lovranski sveti Juraj ljepuškast je mladić u renesansnom oklopu s mačem i štitom, a prikazan je kako jaše konja. Detalji lovranske figure, napose kvalitetno oblikovano svečevo lice i majstorski izliven konj, svjedoče o vrlo spretnu majstoru dobro upućenu u problematiku oblikovanja konjaničke skulpture. Kako je pokaznica popravljana tijekom 19. stoljeća, postoji mogućnost da je prikaz svetog Jurja replika izvorne figure, odnosno otočentistički nadomjestak. Popravlak pokaznice 1823. godine mogao je

Slika 2. *Sveti Juraj*, detalj pokaznice, Župa svetog Jurja, Lovran. Snimila M. Jerman, 2013.

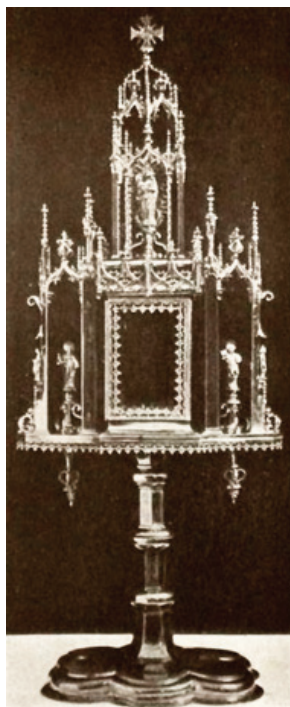
Slika 1. *Pokaznica*, Župa svetog Jurja, Lovran. Snimila M. Jerman, 2013.

biti izveden u Veneciji, kamo se uobičajeno na popravak slala oštećena srebrnina s područja istočne obale Jadrana s obzirom na vrlo cijenjene i brojne tamošnje radionice. Pojedini elementi Jurjeva lica kao i stilizacije odjeće te konja upućuju upravo na zlatarsku tradiciju na području Veneta s početka 19. stoljeća.³¹

³¹ Primjerice veći dio srebrnine korčulanske katedrale šalje se 1833. godine na popravak u Veneciju kod zlatara Francesca Conchinija. (Fazinić, Alena, „Srebrnina, ukrasi i obredno ruho korčulanskih crkava od XV. do XIX. stoljeća“, u: Fisković, Igor – Stanić, Marko (ur.), 700

Slika 3. Pokaznica, Düren, reprodukcija iz: Braun, Joseph, *Das Christliche Altargerat*, München, 1932.

Slika 4. Pokaznica, Kastl, reprodukcija iz: Braun, Joseph, *Das Christliche Altargerat*, München, 1932.

Slika 5. Pokaznica, Grosswenkheim, reprodukcija iz: Braun, Joseph, *Das Christliche Altargerat*, München, 1932.

Pokaznica je vrlo vjerojatno imala i figure s bočnih strana, koje nisu sačuvane, no nisu nadomještene novima. Iako prepravljena, lovranska pokaznica svojom tipologijom pridonosi brojnosti grupe sačuvanih kasnogotičkih pokaznica, koje su, prema dosad poznatim primjerima, bile naročito cijenjene na području Istre i sjevernog Jadrana.

U vremenu kada se tradicionalne zlatarske radionice pretvaraju u obrtničke radionice s razvijenom tehnologijom koja zamjenjuje ručni rad majstora izrađuju se liturgijski predmeti na kojima se oživljavaju stariji stilovi. Javljaju se brojni predmeti izliveni od različitih legura koji imitiraju izgled gotičke, renesansne ili barokne liturgijske srebrnine. Uloga majstora postaje završno poliranje izlivenog predmeta,

---

godina Korčulanske biskupije, Župni ured Svetog Marka, Korčula, 2005., str. 201, 231–232.) Valja upozoriti i na jedan stariji primjer popravka srebrnine, a riječ je o restauraciji Škrinje svetog Šimuna iz Zadra, koju su 1630. godine izvršili mletački zlatar Constantin Piazzalonga i Benedetto Libani, zlatar iz Zadra. (Jakšić, Nikola, „Franjo iz Milana i Toma Martinov iz Zadra, Škrinja sv. Šimuna bogoprimatea“, u: Jakšić, Nikola – Tomić, Radoslav, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Zlatarstvo*, Zadarska nadbiskupija, Zadar, 2004., str. 99, kat. jed. 038.)

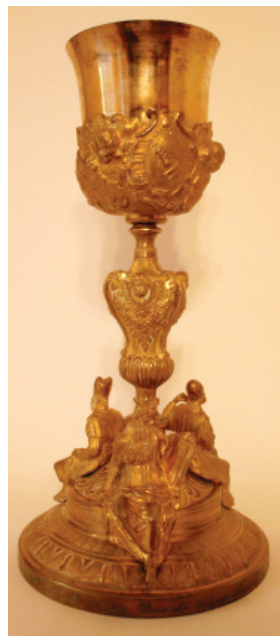

Slika 6. Pokaznica, Župa svetog Jurja, Hreljin. Snimio D. Tulić, 2012.

kombiniranje i ponavljanje matrica te kalupa kao i eventualno postavljanje figuralnih ili dekorativnih aplika. U tom kontekstu bogatstvo i složenost oblika uvjetuje ikonografski koncept kojim se želi istaknuti simbolika predmeta povezana s njegovim figuralnim ukrasom. Tako se u Župi svetog Jurja čuva i kalež kružnog podnožja na koje su aplicirane izlivenne figure triju starozavjetnih likova: Mojsija, Melkisedeka i Arona³² (*Slika 7*). Prorok Mojsije prikazan je kao starac koji sjedi odjeven u jednostavnu haljinu s pojasom. U lijevoj ruci drži ploče Božjih zapovijedi, dok se desnom rukom oslanja na podnožje. Prema srednjovjekovnoj pogrešnoj interpretaciji biblijskog teksta, iz Mojsijeve glave umjesto sunčevih zraka izviru rogov, što je postao njegov znak prepoznavanja.³³ Do njega sjedi Melkisedek,

odjeven u svečanu odoru s okrunjenim pokrivalom za glavu.³⁴ U lijevoj ruci drži kruh, a u desnoj kalež. Treća figura predstavlja Arona, starijeg Mojsijeva brata.³⁵ On nosi odjeću velikog svećenika, a na glavi ima pokrivalo slično mitri. U lijevoj ruci ima kruh, a u desnici kadionicu (*Slika 8*). Između likova na podnožju ukrasne su „C“-vitice, a u donjem dijelu izmjenjuju se nizovi vegetabilnih dekorativnih traka. Podnožje se izdiže u držak

Slika 7. Kalež, Župa svetog Jurja, Lovran. Snimila M. Jerman, 2013.

³² Riječ je o pozlaćenu mjedenom kaležu visine 28,3 cm, promjera podnožja 14 cm i promjera čaše 8,2 cm.

³³ Fučić, Branko, „Mojsije“, natuknica u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 442–443.

³⁴ Šalem je naziv predžidovskog Jeruzalema. Fučić, Branko, „Melkisedekova žrtva“, natuknica u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 432.

³⁵ Fučić, Branko, „Aron“, natuknica u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 150.

s jednostavnim prstenom bisernog niza i nodusom u obliku trostrane vaze ukrašene florealnim girlandama i anđeoskim glavicama. Na čaši se, u ovalima obrubljenima bisernim nizom, nalaze simboli Kristove muke (Veronikin rubac, natpis INRI i rimski stup za bičevanje), a između njih javljaju se parovi anđeoskih glava. Dekoracija čaše upotpunjena je *rocaille*-motivima i stiliziranim viticama koje odvajaju figuralne prikaze od ovalnih medaljona.

Na podnožju kaleža urezan je natpis koji bi mogao upućivati na rad zlatarske radionice djelatne u Rimu. Naime natpis donosi podatak da je kalež blagoslovio papa Leon XIII.³⁶ 1889. godine te da su ga 6. siječnja 1890. godine lovranskoj crkvi darovali supružnici Riccardo i Katy Vervega.³⁷ Riccardo Vervega bio je član imućne obitelji Vervega, koja se s Lovranom povezuje od polovice 18. stoljeća.³⁸ Poznato je da je po zanimanju bio bankar, koji je dio života putovao po svijetu,

a u Gorizi je izgradio neogotičku vilu. Njegovi roditelji, Stanislaus i Josepha, živjeli su u jednoj lovranskoj vili tijekom posljednje četvrtine 19. stoljeća.³⁹ Može se pretpostaviti da je Riccardo prilikom posjete roditeljima lovranskoj župnoj crkvi darovao ovaj kalež iz osobne pobožnosti ili zavjeta.

Lovranski je kalež izrazito zanimljiv zbog ikonografije koja se iščitava od baze prema čaši. Tri sjeđeća starozavjetna lika, Mojsije, Aron i Melkisedek, povezana su sa služenjem Bogu, čime se naglašava svećenička djelatnost posredništva

Slika 8. *Mojsije*, detalj kaleža, Župa svetog Jurja, Lovran. Snimila M. Jerman, 2013.

³⁶ Papa Leon XIII. vršio je tu službu od 1878. do 1903. godine. V. „Leon XIII Vincenzo Gioacchino grof Pecci“, natuknica u: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 4, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1967., str. 58.

³⁷ Natpis glasi: *Benedetto da SS. Leone XIII l'anno 1889 Roma Dono dei Conjugi Riccardo e Katy Vervega alla chiesa Laurana 6 I 1890.*

³⁸ Ovom prilikom zahvaljujem prof. dr. sc. Robertu Žiguliću, koji mi je ljubazno ustupio podatke o obitelji Vervega do kojih je došao prilikom istraživanja lovranskih obitelji.

³⁹ Njegov potomak Riccardo Marussi, koji živi u Lovranu, spominje da je bio u korespondenciji s grofom od Kimberleya, trgovcem dijamantima iz Afrike. Venucci Merdžo, Patrizia, „Riccardo Marussi e sua dimora-museo“, *La voce del popolo*, Rijeka, 7. rujna 2013., str. 4–5.

između Boga i ljudi (*Slika 9*). Mojsije se u zapadnom kršćanstvu smatra prefiguracijom Krista i svetog Petra, odnosno prvog pape.⁴⁰ Mojsije je i predvodnik naroda, pastir i zakonodavac Starog Zavjeta. On tako nagovješćuje Krista, koji ispunjava starozavjetni zakon, ali ujedno i uspostavlja novi zakon Božje ljubavi prema čovjeku. Kalež simbolizira Kristovu prolivenu krv. Melkisedek je bio biblijski kralj i svećenik u Šalemu koji je pred Abrahama iznio kao žrtveni dar kruha i vina. Ti su njegovi darovi postali prefiguracija buduće euharistije, odnosno Krista kao svećenika i Kralja.⁴¹ Naposljetku Aron, Mojsijev brat i prvi izraelski vrhovni svećenik, također je, prema Božjim uredbama, prefiguracija Krista kao velikog svećenika Novog Zavjeta, ali i samog pape kao vrhovnog svećenika Crkve.⁴² Zlatarevo poznavanje biblijskih tekstova vidljivo je i u načinu obrade Aronove odjeće, gdje je majstor pazio da bude u skladu s opisom koji se nalazi u Bibliji (*Slika 10*). Tako se Aronova odjeća sastoji od haljine s naprsnikom, oplećka, pojasa, ogrtača i košulje obrubljene resama, a na glavi nosi mitru. Prema Bibliji, sva odjeća bila je izrađena od ljubičastih, crvenih i tamnocrvenih tkanina te ukrašena zlatom i dragim kamenjem.⁴³ Na oplećku je tako majstor urezao 12 dragulja, koji

Slika 9. *Melkisedek*, detalj kaleža, Župa svetog Jurja, Lovran. Snimila M. Jerman, 2013.

⁴⁰ Fučić, Branko, „Mojsije“, str. 443.

⁴¹ Fučić, Branko, „Melkisedekova žrtva“, str. 432.

⁴² Fučić, Branko, „Aron“, str. 150.

⁴³ Detaljan opis nalazi se u Starom Zavjetu u *Knjizi izlaska* (Izl. gl. 28), gdje Jahve daje upute Mojsiju: „Napravi svome bratu Aronu sveto ruho na čast i ukras. [...] Neka ovu odjeću naprave: naprsnik, oplećak, ogrtač, košulju resama obrubljenu, mitru i pas; neka naprave svetu odjeću za tvoga brata Arona i njegove sinove da mi služe kao svećenici. Stoga neka oni primaju zlato, ljubičasto, crveno i tamnocrveno predivo i prepređeni lan. Oplećak neka naprave od zlata, od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i od prepređenog lana – vješto izrađen. Neka na njemu budu dvije poramenice, pričvršćene za njegove krajeve. Tkanica što bude na njemu neka je napravljena kao i on: od zlata, od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i od prepređenog lana, a neka s njim sačinjava jedan komad. Zatim uzmi dva draga kamena onika i u njih ureži imena Izraelovih sinova: šest njihovih imena na jednome dragom kamenu, a preostalih šest imena na drugome dragom kamenu, prema njihovu rođenju. Kao što rezbar dragulja urezuje pečate na prstene, tako ti ureži imena Izraelovih sinova. Oko njih navezi zlatan obrub, pa pričvrsti oba draga kamena za poramenice oplećka da budu spomen-dragulji na Izraelove sinove. Tako neka Aron nosi njihova imena o svoja dva ramena pred Jahvom da ih se sjeća. Načini zlatne okvire i dva lančića od čistoga zlata. Načini ih kao zasukane uzice i onda

predstavljaju 12 Izraelovih sinova. Simbolika Starog zavjeta na bazi kaleža navješćuje ukrase na njegovoj čaši koji govore o Kristu kroz znakove njegove muke: Veronikin rubac, stup bičevanja te Isusovo otkupiteljsko ime – IHS. Svi ti simboli okružuju čašu u kojoj svećenik prinosi vino kao Kristovu krv, povezujući tako Stari i Novi zavjet.

Lovranski kalež od mjedi s takvom ikonografskom kompozicijom nije jedini primjer na istočnoj obali Jadrana. U dominikanskom samostanu u Dubrovniku izložen je kalež s istovjetnim figurama, koji se datira u prvu polovicu 19. stoljeća⁴⁴ (*Slika 11*). Riječ je o kaležu koji se smatra radom iste radionice kao i kalež u crkvi Svetog Jurja u Drveniku kod Makarske.⁴⁵ No dubrovački i drvenički kaleži imaju identične samo baze s likovima i

Slika 10. Aron, detalj kaleža, Župa svetog Jurja, Lovran. Snimila M. Jerman, 2013.

zasukane lančice pričvrsti za okvire. Naprsnik za presuđivanje izradi umjetnički; izvedi to kao i posao na oplecku: od zlata, od ljubičastog, crvenog i tamnocrvenog prediva i od prepredenog lana. Neka bude četvorinast i dvostruk; jedan pedalj neka mu je duljina, a pedalj širina. Na njemu poredaj četiri reda dragulja. U prvome redu neka bude: rubin, topaz i alem; u drugome redu: smaragd, safir i ametist; u trećem redu: hijacint, ahat i ledac; a u četvrtom redu: krizolit, oniks i jaspis. Neka budu ukovani u zlatne okvire. Tih dragulja neka bude dvanaest, koliko i imena Izraelovih sinova. Neka budu urezani kao i pečati na prstenju, svaki s imenom jednoga od dvanaest plemena. Napravi za naprsnik lančice od čistoga zlata, zasukane kao uzice. Zatim napravi za naprsnik dva kolutića od zlata i pričvrsti ih na dva gornja ugla naprsnika. Onda priveži dvije zlatne uzice za ta dva kolutića koja budu pričvršćena za uglove naprsnika. Druga dva kraja uzica priveži za dva okvira. Sad ih tako pričvrsti za poramenice oplečka sprijeda. Napravi dva kolutića od zlata pa ih pričvrsti za dva donja ugla naprsnika, uz rub iznutra koji je okrenut prema oplecku. Napravi još dva kolutića od zlata i pričvrsti ih za donji, prednji kraj poramenice oplečka, uz njegov šav povrh tkanice oplečka. Neka se naprsnik sveže za svoje kolutiće s kolutićima oplečka vrpcom od modroga grimiza, tako da naprsnik stoji iznad tkanice i da se ne može odvajati od oplečka. Neka tako Aron, kada god ulazi u Svetište, na svome srcu nosi imena sinova Izraelovih na naprsniku za presuđivanje da ih uvijek doziva u sjećanje pred Jahvom. [...] Košulju s resama napravi od lana, od lana napravi i mitru, a pas vezom izvezi.“ <http://www.biblija.net/biblija.cgi?Bible=Bible&set=1&l=en&pos=1&qall=1&idq=41&idp0=41&m=Izl%2028&hl=Izl%2028%2C29>, zadnji put mijenjano 17. prosinca 2009., preuzeto 30. studenog 2013.

⁴⁴ Lupis, Vinicije B., „Prilog poznavanju rimskog zlatarstva u Dubrovniku“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, sv. 30, 2006., str. 94, 102.

⁴⁵ Demori Staničić, Zoraida, „Kalež iz crkve sv. Jurja u Drveniku“, u: Radelić, Zdenko (ur.), *Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenog skupa „Gornje makarsko primorje“*, Gradac – Zaostrog, 26.–27. 9. 1996., Gornjoprimska općina Gradac i prijatelji, Zagreb, 1999., str. 107–109.

girlandama s anđeoskim glavama, dok su im držak i čaša bitno različiti. Tako je držak drveničkog kaleža napravljen u obliku *tempietta* sa šest stupova i kupolom koja natkriva figuricu simboličnog jaganjca, dok je na košarici prikaz Posljednje večere.⁴⁶ S druge strane dubrovački kalež ima neo-barokni nodus u obliku kruške i košaricu ukrašenu anđeoskim glavicama, „C“-vitica i *rocaille*-motivima (Slika 12). Vrlo je vjerojatno da bi se kalež iz Drvenika zbog klasicistički oblikovana drška kao i prikaza Posljednje večere u vidu jedinstvena reljefa bez dodatne dekoracije mogao datirati u prvu polovicu 19. stoljeća. Dubrovački i lovranski kalež, koji su gotovo identični, mogli bi se datirati u drugu polovicu 19. stoljeća zbog neobaroknog oblikovanja. Tu tezu dodatno osnažuje činjenica da je lovranski kalež donacija crkvi iz posljednjeg desetljeća 19. stoljeća. Nepoznata, vjerojatno rimska radi-

Slika 12. Detalj kaleža, Dominikanski samostan, Dubrovnik. Snimila M. Jerman, 2013.

Slika 11. Kalež, Dominikanski samostan, Dubrovnik. Snimila M. Jerman, 2013.

onica koja ih je izrađivala ugledala se na radove iz zlatarske obitelji Arrighi, čiji su članovi vodili jednu od najaktivnijih radionica tijekom 18. stoljeća u Rimu.⁴⁷

U Rimu su kaleže kupovali i mnogi donatori, podjednako uglednici kao i klerici, ne samo s Apeninskog poluotoka već iz čitave Europe i svijeta. Nekoliko sličnih primjera takvih kaleža, s istim izborom starozavjetnih likova na podnožjima, ali različito dekoriranih nodusa i čaša, nalazi se u crkvenim riznicama grada Jesija u okolici Ancone, u Bologni te u okolici Bergama u Lombardiji. Brojnost takvih

⁴⁶ Isto, str. 107.

⁴⁷ Najpoznatiji je zlatar iz radionice Antonio Arrighi, koji je izradio neke od najboljih baroknih radova u srebru što su nastali na području Apeninskog poluotoka. Usp. Barucca, Gabriele – Montagu, Jennifer, *Ori e argenti. Capolavori del '700 da Arrighi a Valadier*, Skira, Milano, 2007., str. 167, 241.

kaleža pokazuje popularnost ove ikonografske kompozicije, a tome pridonosi i raskošan izgled baze s tri pozlaćene starozavjetne figure. Takve kaleže, koji su se mogli nabaviti u rimskim obrtnim radionicama, odnosno specijaliziranim trgovinama ukrasnog i liturgijskog posuđa, donatori su nabavljali kao uspomene iz Rima da bi ih potom darivali crkvi u ime osobnih zavjeta. To osnažuje i činjenica da su na bazi kaleža ugravirana imena donatora, ali i informacija da je kalež osobno blagoslovio papa, najvjerojatnije prilikom kakve svečanosti ili audijencije. Ne treba sumnjati da je ovaj kalež smatran posebno važnim predmetom lovranske župne crkve, budući da su mu to osigurali papin blagoslov, ugledni donatori te vizualno raskošno oblikovanje. Nije zanemariv ni datum kada je darovan kalež: 6. siječnja, svetkovina Bogojavljenja, odnosno poklona triju mudraca s Istoka malom Kristu, kojega tom prilikom simbolično daruju zlatom, tamjanom i smirnom.

Dva liturgijska predmeta sačuvana u Župi svetog Jurja u Lovranu vrijedni su zlatarski radovi ne samo zbog svoje umjetničke kvalitete već i zbog upotpunjavanja povijesne slike Lovrana krajem 16., odnosno 19. stoljeća. Sačuvana imena te godine njihovih donatora svjedoče o Lovranu kao značajnu zbornom kaptolu te kasnije i važnu lječilišnom odredištu liburnijske obale.

Literatura

1. Bartolić, Marijan – Grah, Ivan, *Crkva u Istri*, IKD Josip Turčinović, Pazin – Poreč, 1999.
2. Barucca, Gabriele – Montagu, Jennifer, *Ori e argenti. Capolavori del '700 da Arrighi a Valadier*, Skira, Milano, 2007.
3. Bauer Munić, Vesna, *Sakralna arhitektura istočnoistarskih komuna od XII. do XVIII. stoljeća*, Alfa, Zagreb, 2005.
4. Bradanović, Marijan, „Graditeljstvo Lovrana u kasnom srednjem i ranijem novom vijeku“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 1, 2010., str. 215–254.
5. Braun, Joseph, *Das Christliche Altargerat*, Max Hueber, München, 1932.
6. Demori Staničić, Zoraida, „Kalež iz crkve sv. Jurja u Drveniku“, u: Radelić, Zdenko (ur.), *Hrvatski rasadnik: zbornik članaka znanstvenog skupa „Gornje makarsko primorje“*, Gradac – Zaoštrog, 26.–27. 9. 1996., Gornjoprimorska općina Gradac i prijatelji, Zagreb, 1999., str. 107–109.
7. Fazinić, Alena, „Srebrnina, ukrasi i obredno ruho korčulanskih crkava od XV. do XIX. stoljeća“, u: Fisković, Igor – Stanić, Marko (ur.), *700 godina Korčulanske biskupije*, Župni ured Svetog Marka, Korčula, 2005., str. 195–270.

8. Fučić, Branko, „Aron“, natuknica u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 150.
9. Fučić, Branko, „Melkisedekova žrtva“, natuknica u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 432.
10. Fučić, Branko, „Mojsije“, natuknica u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., str. 442–443.
11. Fučić, Branko, *Istarske freske*, Zora, Zagreb, 1963.
12. Gigante, Riccardo, „Di alcuni antichi capi di oreficeria conservati a Fiume e nei dintorni“, *Bulletino delle deputazione Fiumana di storia patria*, sv. 1, 1910., str. 128–139.
13. Jakšić, Nikola, „Franjo iz Milana i Toma Martinov iz Zadra, Škrinja sv. Šimuna bogoprmaoca“, u: Jakšić, Nikola – Tomić, Radoslav, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Zlatarstvo*, Zadarska nadbiskupija, Zadar, 2004., kat. jed. 038.
14. Jerman, Mateja, „O drvenoj i mramornoj opremi župne crkve Sv. Jurja u Lovranu“, *Zbornik Lovranščine*, knj. 2, 2012., str. 141–162.
15. Jerman, Mateja, „Liturgijski predmeti od plemenitih metala na području Vinodola“, u: Kudiš, Nina (ur.), *Czriquenicza 1412. Život i umjetnost Vinodola u doba pavlina*, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica, 2012., str. 113–128.
16. „Kaptol“, natuknica u: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 3, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1967., str. 399.
17. „Leon XIII Vincenzo Gioacchino grof Pecci“, natuknica u: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, sv. 4, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1967., str. 58.
18. Kudiš Burić, Nina – Labus, Nenad (prir.), *Dalle parti arciducali e sotto San Marco: Visite arciducali fatte del anno 1658 et venete 1659/U kraljevskim stranama i pod Svetim Markom: Vizitacije u pulskoj biskupiji na austrijskom i mletačkom području godine 1658. i 1659.*, Riječka nadbiskupija – Porečko-pulska biskupija – Adamić, Rijeka, 2003.
19. Lupis, Vinicije B., „Prilog poznavanju rimskog zlatarstva u Dubrovniku“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, sv. 30, 2006., str. 93–106.
20. Mohorovičić, Andrija, „Stari gradovi kulturnopovijesni fenomen liburnijske obale“, *Liburnijske teme*, knj. 1, 1974., str. 81–93.
21. Montevecchi, Benedetta, „Ostensorio architetonico“, u: Montevecchi, Benedetta – Vasco Rocca, Sandra (ur.), *Suppellettile*

- ecclesiastica*, Ministero per i Beni Culturali e Ambientali, Istituto Centrale per il Catalogo e la Documentazione, Firenze, 1988., str. 118–119.
22. Spiazzi, Anna Maria – Poletto, Valeria, „Note a margine all’oreficeria in area adriatica in età gotica e rinascimentale“, u: Castellani, Francesca (ur.), *Histria: opere d’arte restaurate. Da Paolo Veneziano a Tiepolo*, Electa, Milano, 2005., str. 55–68.
23. „Stari Zavjet: Knjiga izlaska“ (Glava 28), <http://www.biblija.net/biblija.cgi?Bible=Bible&set=1&l=en&pos=1&qall=1&idq=41&idp0=41&m=Izl%2028&hl=Izl%2028%2C29>, zadnji put mijenjano 17. prosinca 2009., preuzeto 30. studenog 2013.
24. Venturini, Domenico, *Sulla riviera liburnica (impressioni e note)*, Stabilimento tipografico A. Chiuzzelin & Co., Fiume, 1897.
25. Venucci Merdžo, Patrizia, „Riccardo Marussi e sua dimora-museo“, *La voce del popolo*, Rijeka, 7. rujna 2013., str. 4–5.
26. Viškanić, Damir, *Quaderna capituli Lovranensis/Kvaderna kapitula lovranskoga*, Katedra Čakavskoga sabora Opatija – Adamić, Lovran – Rijeka, 2002.

SUMMARY

A Contribution to the Liturgical Items made of Precious Metals in the Parish Church of St. George in Lovran

The medieval parish church of St. George in Lovran was being continuously enlarged and renewed in the period between 17th and 19th centuries. These reconstructions resulted in the ordering of several new altars adorned with paintings but also furnished with liturgical silverware. Among approximately ten objects that have been preserved in the parish church, the hitherto unpublished monstrance and chalice stand out by their quality. The monstrance is a typical late Gothic product: it has a rectangular glass vessel surmounted with a rich architectural decoration. It was made in the 16th century but it was rather heavily renovated in the 19th century. The unpublished neoclassical chalice dating in the 19th century has a base adorned with three figures of the personalities from the Old Testament. This characteristic connects it with the similar objects from Dubrovnik and Drvenik.

Key words: goldsmithery, liturgical silverware, monstrance, chalice, early modern period, 19th century, Lovran